

EL SEGON BRUSI, LA PROPIETAT DEL *DIARIO DE BARCELONA* I L'APARICIÓ D'EL TELÉGRAFO

JAUME GUILLAMET I LLOVERAS

* 1815

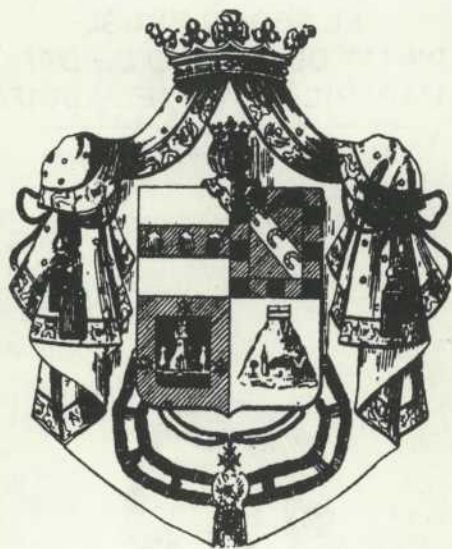
† 1878

Antoni Brusi i Ferrer

Antoni Brusi Ferrer va escriure l'any 1865 una memòria autobiogràfica on explica detalls inèdits sobre la vida del *Diario de Barcelona*, del qual fou propietari des de 1828, que li fou traspassat el privilegi reial d'edició obtingut dinou anys abans pel seu pare, Antoni Brusi Mirabent, fins al 1878, que va morir. Alguns aspectes del contingut d'aquest document han estat coneguts per mitjà d'Agustí Duran i Sanpere¹ i Esteve Molist Pol,² però no pas la revelació més important que conté i que en aquest article serà

1. A. DURÁN Y SANPERE, «Las memorias inéditas de un gran periodista: Antonio Brusi Ferrer», a *Divulgació històrica de Barcelona*, vol. x, Instituto Municipal de Historia de Barcelona, 1959.

2. Esteban MOLIST POL, *El «Diario de Barcelona» (1792-1963). Su historia, sus hombres y su proyección pública*, Madrid, Editora Nacional, 1964, p. 96-102.

Escut heràldic del marquès de Casa Brusi

objecte d'anàlisi i de comentari: el segon Brusi va estar a punt de vendre el diari l'any 1858 a Ferran Patxot, el qual a última hora va plantejar unes noves exigències que aquell no acceptà i que el dugueren a desfer el tracte. El mes de novembre del mateix any, Patxot creà un diari nou amb el nom d'*El Telégrafo*, que en els primers temps fou una forta competència per al *Diario de Barcelona* i que, en l'última part del segle, convertit en diari republicà, primer amb el nom de *La Imprenta* i després amb el d'*El Diluvio*, acabà superant-lo en difusió.

Aquesta memòria manuscrita, de què es conserva una còpia de quaranta pàgines a la secció de manuscrits de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (ms. A 341), va ser redactada per Brusi Ferrer el mateix any que va cedir la direcció del *Diario de Barcelona* al periodista Joan Mañé i Flaquer i constitueix un document de primera importància per al coneixement de l'etapa més rellevant de la vida del més durador dels diaris que s'han publicat a Barcelona.

Antoni Brusi Ferrer fou el quart propietari i l'editor del diari que ja començava a ser conegut pel cognom del seu pare, Antoni Brusi Mirabent, fins al punt que amb el temps es formà la idea que va ser ell, i no pas el napolità Pedro Pablo Hussón de Lapezarán, el seu creador. Joaquín Álvarez Calvo ha localitzat aquest error en unes quantes obres de referència, fins i tot en un anuari de l'Asociación de la Prensa Diaria de Barcelona

de 1924, i s'ha encarregat de documentar l'obra del veritable fundador del *Diario de Barcelona*.³ El primer Brusi obtingué el 1809 de la Junta Suprema del Reino el privilegi reial d'editar-lo el dia que la ciutat fos presa a l'exèrcit de Napoleó —al servei del qual s'havia mantingut Hussón en els primers mesos de l'ocupació, fins que el 1810 el diari fou confiscat per l'autoritat francesa—, i així ho féu el 6 de juny de 1814. Antoni Brusi Mirabent morí a quaranta-sis anys, el 1821, a causa de la febre groga. Això succeïa durant el Trienni Liberal, que havia abolit la vella figura jurídica del privilegi reial, però, quan aquesta fou restablerta el 1824, la vídua, Eulàlia Ferrer, n'obtingué el traspàs per a ella i l'any 1828 per al seu fill Antoni Brusi Ferrer.

El viatge per Europa i el retorn

En rebre la titularitat del privilegi reial, el segon Brusi només tenia tretze anys i encara en trigà deu més a comandar d'una manera efectiva el negoci familiar. Mentrestant, va fer un llarg viatge de quasi quatre anys per les principals ciutats europees, de retorn del qual, a vint-i-tres anys, decidí posar-se al capdavant del *Diario de Barcelona*, que s'acostava al compliment del seu primer mig segle de vida però es trobava en una situació molt crítica. Era el 1838: feia quaranta-sis anys de la seva fundació pel napolità Pedro Pablo Hussón de Lapezarán, vint-i-nou de l'obtenció del privilegi pel primer Brusi i vint-i-quatre de la seva represa, després d'haver estat quasi cinc anys en mans de l'Administració francesa d'ocupació, entre 1809 i 1814.

A la memòria manuscrita que es conserva a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Brusi dedica la primera pàgina a la seva infantesa barcelonina, fins a la pàgina 18 a la narració del viatge per Europa i la resta del text a la seva intervenció al *Diario de Barcelona* i a uns altres aspectes de la seva activitat pública, amb algunes anotacions finals sobre la vida familiar. El text ofert a consulta és copiat de l'original per una mà no identificada, que potser és la del seu fill José Antonio Brusi Mataró, que arran de la mort prematura del germà gran, Antonio María Brusi Mataró, el 1887 va dirigir l'empresa com a tutor de la seva neboda Maria Josefa Brusi García i que, en arribar aquesta a la majoria d'edat, va emprendre una profitosa col·laboració amb l'Arxiu Històric de la Ciutat.

El document, que no té gens d'interès des del punt de vista literari, va ser escrit per Brusi Ferrer «con el único auxilio de su feliz memoria» i ofe-

3. Joaquín ÁLVAREZ CALVO, «*Diario de Barcelona*». Su fundación e historia (1792-1938), Barcelona, 1940, pàgines introductòries sense numerar i 1-2.

reix, a judici de Duran i Sanpere, un clar perfil psicològic del seu autor «a pesar de la pésima caligrafía [...] tan confusa que algunos pasajes no han podido ser descifrados completamente». ⁴ Tot i que l'objecte principal d'interès és la segona part i que la primera és una pura evocació dels seus records de joventut, aquesta té l'atractiu de poder-hi comprovar que Antoni Brusi Ferrer pogué adquirir una formació, un coneixement de l'Europa de l'època i un domini de llengües molt superiors als de cap més editor i periodista de l'època i, no cal dir-ho, als de qualsevol barceloní del seu temps.

En cap moment no diu que hi hagi en aquest llarg viatge permanent de quasi quatre anys gens d'interès en l'estudi de la impremta o de la premsa del seu temps —molt més avançada en algunes de les ciutats que va visitar que no a Barcelona— i només en els darrers temps d'estada a París, en donar compte dels seus estudis sobre matèries varies a la Universitat de la Sorbona i al Collège de France, diu haver estat en una impremta fent l'aprenentatge de la composició tipogràfica i haver arribat a compondre «regularmente varios trozos de una obra de autores latinos, cuyas pruebas guardo». «Esto me ha servido después para la dirección de la imprenta», hi afegeix. ⁵

L'únic motiu d'aquesta llarga estada a l'estranger és el desig d'Eulàlia Ferrer, vídua de Brusi, d'estalviar al seu fill la incorporació a la Milícia Nacional. ⁶ Se'n va l'octubre de 1834, formant part d'una delegació de la Junta de Comerç de Barcelona enviada a París i Londres, amb el catedràtic de Gramàtica d'aquesta institució Josep Romeu i més persones, entre les quals hi ha Pau Gil, un dels promotors principals de la construcció de l'Hospital de Sant Pau. Havent-se declarat un brot de còlera a Barcelona, la seva mare l'autoritza a fer un viatge per Itàlia, ⁷ des d'on n'emprèn de

4. A. DURÁN Y SANPERE, «Las memorias inéditas...», p. 282.

5. Manuscrit sense títol d'Antoni Brusi Ferrer, p. 16.

6. L'existència de la Milícia o Guàrdia Nacional, creada per les Corts de Cadis sota la inspiració de formes anteriors de milícies ciutadanes de les revolucions americana i francesa, suprimida per Ferran VII i restablerta temporalment durant el Trienni Liberal, va molt lligada a l'evolució del règim liberal. Fou restablerta el 16 de febrer de 1834 amb motiu de la guerra carlista i un dels diaris més significatius del període a Barcelona és justament *El Guardia Nacional* (1835-1840). Hi havia batallons que tenien una significació política segons els seus comandaments i l'extracció social dels seus membres, com es va posar especialment de manifest durant les bullangues de la tardor de 1842 i l'estiu de 1843 contra el regent Espartero. Brusi se'n va anar de viatge vuit mesos després del restabliment de la Milícia, per l'octubre de 1834, i quan va tornar, pel juliol de 1838, amb vint-i-tres anys, encara estava en edat de pertànyer-hi, però al manuscrit no n'hi ha cap nova referència. L'any 1844, la Milícia Nacional fou novament suprimida en l'inici de l'anomenada Dècada Moderada.

7. «A los diez y nueve años de edad, Brusi, después de haber recibido la primera y segunda enseñanza en el colegio de los PP. Escolapios, fué enviado al extranjero, tanto para ensanchar su instrucción, como para robustecer su salud, enviando su madre para él el fin prematuro que tuvo su hermano Miguel» (J. MAÑÉ Y FLAQUER, «El *Diario de Barcelona*. Apuntes históricos», *Diario de Barcelona*, 27 novembre 1892, p. 13881). També el pare Brusi havia mort prematurament de febre groga el 1821.

successius per Suïssa, Àustria, Bohèmia, Alemanya, Rússia, Finlàndia, Suècia, Dinamarca, Holanda i Anglaterra.

En dues ocasions explica el desig de la seva mare d'estalviar-li l'ingrés a la Milícia Nacional. A les primeres pàgines explica: «Quería hacer todo para que no fuese miliciano nacional y para ello hizo los mayores sacrificios de dinero y de cariño en mi ausencia de 4 años largos.»⁸ I més endavant hi torna:

Mi Madre me había dado permiso para ir a Alemania, continuando en Barcelona las revueltas y repitiéndome en sus cartas *que no quería que su hijo llevara un fusil*. Los que hayan conocido a mi buena Madre, criada en las ideas antiguas y considerando el físico débil que tenía yo a los 20 años, no podrán menos de maravillarse y ya ver en ello la mano de la providencia que me destinaba a hablar del mundo y por esto me conducía por el mundo. Lo estudiaba al natural y me familiarizaba con los idiomas extranjeros que tanto debían servirme.⁹

Tampoc el seu retorn a Barcelona no sembla relacionat directament amb cap projecte de fer-se càrrec del negoci, sinó que va ser per demanar permís per a casar-se amb una institutriu anglesa, permís que la seva mare li va negar per motius de diferències religioses. Ara bé, un cop a casa, s'adona de l'estat de crisi del negoci i es decideix a intervenir-hi.

Segons Joan Mañé i Flaquer, Brusi Ferrer va tornar a Barcelona a causa del mal estat de salut de la seva mare,¹⁰ però ell no en diu res a la memòria i hi explica en canvi un episodi sentimental digne de ser conegut:

D. Pablo Anguera me recomendó una señorita inglesa Miss Jean Wignal, hija de un comerciante amigo suyo de Birmingham que había hecho malos negocios, dejando viuda a su Madre, señora muy respetable, con tres o cuatro hijos, de los cuales Miss Jean era la mayor. Anguera la trajo a Barcelona para la educación de sus hijos. No conviniendo, ni pudiéndose avenir con el trato de la casa, regresaba Miss Jean a Inglaterra y Anguera me la recomendó en París. Sea por economía o por falta de vapor, Anguera embarcó a Miss Jean en un buque de vela que naufragó en las costas de Cette,¹¹ salvándose milagrosamente aquella señorita en una lancha. Iba en el buque D. Pablo Llorde de Reus, que contribuyó a su salvación, poniéndola en el bote. El capitán y algunos marineros que quedaron en el buque, perecieron, zozobrando el buque apenas embarcados aquellos en el bote.

8. Manuscrit sense títol d'Antoni Brusi Ferrer, p. 2.

9. *Ibidem*, p. 3.

10. La versió de Mañé («*El Diario de Barcelona...*», 27 novembre 1892, p. 13881) no concorda amb la del mateix Brusi Ferrer. Diu que va saber-ne la malaltia a Sant Petersburg i que va tornar a París per estar-hi més a prop, però això no lliga amb la continuació del viatge pels països escandinaus.

11. Es refereix al port de Seta, entre Montpeller i Perpinyà.

La relación de estas desgracias y las calidades morales sobre todo de la Srta, me interesaron en los 3 o 4 días que permaneció en París. Seguimos después una correspondencia seguida, y como consecuencia de ella, salí para Birmingham sin escribirlo a mi Madre. En Birmingham le ofrecí que me casaría con ella si mi Madre me daba el permiso o que si no no la volvería a ver. Así sucedió. A mi regreso a París escribí a mi Madre que deseaba verla y me dió el permiso para mi viaje a Barna. Al cabo de algunos días le expuse el hecho y me dijo que nunca consentiría con la boda. Conozco ahora que tenía razón; era imposible con sus ideas religiosas y con los antecedentes de la casa, que me casase con una protestante. Escribí a Miss Wignal lo que pasaba y nos despedimos para siempre. Ella se casó después y se marchó a la Australia, no habiendo desde entonces sabido ni preguntado noticias de ella. Desde que he conocido, apagada la pasión y salvado el compromiso, el desatino que hubiera hecho, doy gracias a Dios por no haber olvidado los preceptos de mi buena Madre, deplorando la pena que le causaría este suceso. Le dije y dije mal, que no me vería ella casado con otra mujer y así se cumplió.¹²

La part central de la memòria és dedicada als anys en què va tenir al seu càrrec l'edició directa del *Diario de Barcelona*, en la seva doble condició de propietari i del que posteriorment fou el paper de director. Les últimes notes, justament, fan referència al nomenament com a director del diari de Joan Mañé i Flaquer, l'any 1865, que hi havia entrat com a crític de teatre el 1845 i el 1852 hi havia substituït Pau Soler i s'havia convertit en el seu home de confiança i en el primer director professional de la premsa de Barcelona.

A vint-i-tres anys d'edat i acabat de tornar del seu llarg viatge juvenil per Europa, el segon Brusi descriu així el seu contacte amb el diari:

De vuelta a Barcelona conocí que el estado de la casa no era próspero y que el *Diario*, que en ser mayor negocio, iba en decadencia marcada por no haber querido hacer el depósito y [pagar el C. R. escogido] por la ley de imprenta.¹³ El *Diario* estaba reducido a 600 o 700 suscriptores, daba una pérdida de 100 duros mensuales que absorbía las demás ganancias de la imprenta. Las dos o tres mil libras de renta sufragarían los modestos gastos de la casa.¹⁴

12. Manuscrit sense títol d'Antoni Brusi Ferrer, p. 17-18.

13. El reglament de 10 de juny de 1834 estableix la fiança o dipòsit previ i la figura d'editor responsable, novetats inspirades en la legislació francesa, per als periòdics que tractin de política i religió. Els que només tractin de matèries literàries i científiques no necessiten tenir llicència ni passar censura, i el *Diario de Barcelona* s'acull a la segona fórmula. L'any 1837, la llei d'impremta aprovada, inspirada en la primera Constitució liberal acceptada per la monarquia, manté aquestes dues figures jurídiques. Cal entendre que «C. R.» a la còpia del manuscrit és una mala transcripció d'«E. R.», les inicials d'«editor responsable». Les paraules entre claudàtors corresponen a la interpretació d'Esteve Molist Pol, *El «Diario de Barcelona»...*, de paraules poc intel·ligibles del manuscrit.

14. Manuscrit sense títol d'Antoni Brusi Ferrer, p. 18.

Sin ninguna idea práctica del periodismo conocí que debía dirigir mis esfuerzos a mejorar el *Diario*. Hablé de ello con mi cuñado D. Pablo Soler, que desde la muerte de mi padre (Q. D. G. G.) ocurrida en 1821 estaba al frente de la casa y convino en esta idea. Soler, inmensamente laborioso y distraído en mil ocupaciones y en cargos públicos, no era hombre de iniciativas. Consulté el asunto con D. Baltasar Doménech, secretario que había sido de la Capitanía General de Cataluña durante largos años, hombre práctico en los negocios de su incumbencia, amigo de mi padre y de mi familia, que me quería como un hijo, pero que lejos de la esfera de acción no le habían llevado sus estudios ni sus opiniones templadas. Opinó y recuerdo que estaba en cama un día que le hablé a D. Baltasar del asunto como cosa resuelta por mí y consentida ya por mi madre, que lo consideraba inútil por los compromisos que traería y los gastos que ser Redactor [en blanc a la còpia del manuscrit] ocasionaría. Le objeté que copiaríamos noticias extranjeras y me replicó que nadie se ocupaba de ellas en medio de nuestros disturbios. ¿Que sé yo? le dije; lo que haríamos, pues sí sé es que si nosotros hacemos algo y que si no hacemos nada nos moriremos.¹⁵

Pau Soler havia entrat l'any 1821 a la Imprenta Casa Brusi com a dependent principal amb motiu de la mort del fundador i al cap de quatre anys es va casar amb una de les filles, de manera que, essent petit encara l'hereu, és la persona en qui la vídua Eulàlia Ferrer de Brusi es va recolzar arran de la mort del fundador de la casa, i no pas del diari. Tot i la manca d'iniciatives que retreu a Soler, Antoni Brusi Ferrer reconeix al seu cunyat —«esta idea práctica se la debo»—¹⁶ la primera proposta de millora, consistent a donar setze pàgines diàries en comptes de vuit pel mateix preu de 10 rals mensuals de la subscripció. L'altra millora immediata foren els articles de Joan Cortada, escrits a primera pàgina amb el pseudònim d'Aben Abulema, el primer dels quals es titulava precisament «Estoy por las mejoras». Brusi diu d'aquests articles que «fueron un acontecimiento que contribuyó a su prosperidad. En las notas que poseo se verá el aumento que tuvo constantemente desde entonces».¹⁷

Això era el dia 1 d'octubre de 1838, només dos mesos i mig després d'haver tornat de París. Brusi es lliura plenament a la direcció de la impremta familiar i dóna detalls que permeten conèixer el funcionament del diari, que a mitjan segle XIX havia recuperat la seva posició predominant en la premsa de Barcelona, sobretot després de la desaparició del progressista *El Constitucional* (1839-1844), a l'inici de l'anomenada Dècada

15. Manuscrit sense títol d'Antoni Brusi Ferrer, p.18. La transcripció del manuscrit és quasi literal. Només hi he introduït correccions gramaticals pel que fa a l'ortografia i la puntuació castellanés, així com la substitució d'algunes observacions, sobretot les relatives a la moneda i al topònim Barcelona, sovint resolt «Barña».

16. *Ibidem*, p. 19.

17. *Ibidem*.

Moderada. Brusi hi exerceix les funcions de direcció i de redacció, alhora que les de propietari i d'impressor. El diari es nodreix en gran part de les notícies tretes de la resta de la premsa, tant espanyola i estrangera com fins i tot local. Els anys quaranta el correu de Madrid només arribava dos cops la setmana.

A més de Soler i Cortada, que també hi col·labora en unes altres tasques editorials, Brusi fa una referència especial com a col·laboradors dels primers temps a Pau Piferrer, Joan Mañé i Flaquer i Bernabé Espeso. Cortada apareix a la narració de Brusi com un dels primers periodistes amb sentit professional ja que, havent-se cansat d'escriure, «me escribió una carta amistosa diciéndome que su patrimonio era su pluma y que convencido que dejeneraba su trabajo en el Diario, renunciaba a él». Piferrer hi va substituir Cortada com a crític de teatre i, malalt aquest, acabà recomanant per al seu lloc «a D. Juan Mañé y Flaquer, quien entonces era sólo conocido por trabajos que había hecho en Revistas poco leídas [en colaboración] con D. Víctor Balaguer [Designios] de Dios». D'aquesta manera incorporà Brusi Ferrer al *Diario de Barcelona* «la persona que después se ha identificado tanto con él y conmigo».¹⁸

Aquests i alguns de relatius a la redacció i als col·laboradors són aspectes d'aquesta memòria manuscrita d'Antoni Brusi Ferrer que han estat recollits i estudiats pels autors que s'han ocupat històricament del *Diario de Barcelona*, especialment Joan Mañé i Flaquer i Esteve Molist Pol a les obres ja citades, però hi ha uns aspectes essencials relatius a les decisions empresarials que romanen inèdits tot i la seva importància per al millor coneixement de la història del periodisme català del segle XIX, i no tan sols de la del diari.

L'any 1846, que Brusi Ferrer es va casar amb Josefa Mataró, els escassos 600 o 700 subscriptors —652, segons Mañé,¹⁹ i, en tot cas, per tant, exemplars impresos, ja que era la forma de venda— de 1838 ja s'acostaven a 3.000 i Brusi afrontà una renovació a fons de la impremta amb la compra de premses noves, la construcció d'un nou edifici al mateix carrer de la Llibreteria i, sobretot, el 1851, la compra de la primera premsa de vapor, les característiques i els preus de la qual es detallen al manuscrit. Culmina la descripció de les inversions fetes a la impremta en molt pocs anys amb una previsió de futur optimista. Tot i això, l'any 1858 arribà a un acord per a vendre el diari, la impremta i la llibreria a Ferran Patxot.

18. Manuscrit sense títol d'Antoni Brusi Ferrer, p. 21-22. Les paraules entre claudàtors corresponen a la interpretació d'Esteve MOLIST POL, *El «Diario de Barcelona»...*, d'espais en blanc al manuscrit.

19. J. MAÑÉ Y FLAQUER, «El *Diario de Barcelona*...», 27 novembre 1892, p. 13881.

La propietat i el privilegi reial

La història de la propietat del *Diario de Barcelona* registra alguns episodis de canvi de propietat, sempre lligats a la titularitat del privilegi reial per a editar-lo. El napolità Pedro Pablo Hussón de Lapezarán, arribat a Madrid amb la cort de Carles III de Borbó, ciutat on treballà com a oficial al *Diario de Madrid*, va obtenir el 1792 el privilegi per a editar a Barcelona un diari igual a l'anterior i el permís de l'Ajuntament per a utilitzar l'escut de la ciutat a la capçalera i començà a publicar-lo el dia 1 d'octubre del mateix any.

Antoni Brusi Mirabent, nascut a Barcelona el 1775, mestre llibreter, havia anunciat al *Diario de Barcelona* el 29 de novembre de 1798 l'obertura d'una botiga a la Baixada de la Presó, s'havia casat el 1800 amb Eulàlia Ferrer, filla òrfena d'un impressor benestant, i es féu càrrec de l'establiment al carrer de la Llibreteria. En ocupar Barcelona l'exèrcit francès, Hussón continuà editant el diari mentre que Brusi s'enduia de la ciutat el material de la seva impremta i es posava al servei de la causa espanyola.

Un document oficial datat a Tortosa el dia 20 de gener de 1809 certifica que «en agosto del año anterior, D. Antonio Brusi, fugado de Barcelona por no estar bajo la dominación de los franceses, hizo traer a Tarragona una prensa y demás necesario para imprimir, y siendo necesarios varios documentos y modelos para impresiones oficiales, fué a sacarlos con bastante riesgo y sin solicitar gratificación alguna, y desde entonces está imprimiendo cuanto es necesario para la Administración general y Contaduría de la provincia, con considerable ahorro de la Real Hacienda».²⁰

Durant tota la guerra, el primer Brusi treballà com a impressor per a l'Administració i l'Exèrcit, tant en l'edició de periòdics com en una altra mena d'impresos —segons que acrediten alguns certificats d'aquests anys—,²¹ però el 28 d'octubre de 1809 ja obtingué de la Junta Suprema del Reino la llicència del diari:

La Suprema Junta de gobierno del Reyno enterada de la solicitud de Don Antonio Brusi impresor y librero de la ciudad de Barcelona, relativa a que con motivo de ser francés el editor del diario de aquella capital, se le conceda la impresión de dicho periódico, para cuando nuestras armas la hayan recobrado, se ha servido concederle esta gracia, empezando a publicar desde luego el referido diario.²²

20. Miguel CANALS ELÍAS-BRUSI, MARQUÉS de CASA BRUSI, *Documentos del «Diario de Barcelona»*. Historia de un privilegio, Barcelona, 1991, p. 1.

21. *Ibidem*, p. 1-13.

22. Joaquín ÁLVAREZ CALVO, «*Diario de Barcelona*»..., p. 48-51.

Això va ser el 6 de juny de 1814 i, des d'aquesta data, la Imprenta Casa Brusi prengué un paper rellevant a Barcelona, bé que des d'aquell mateix moment tant l'impressor com després la seva vídua hagueren de defensar el privilegi enfront de diverses peticions de publicació de nous diaris, incloent-hi la de Domingo Hussón, fill i hereu del fundador del *Diario de Barcelona*, que reclamava el retorn del privilegi.

La figura jurídica del privilegi reial, pròpia de l'absolutisme de l'Antic Règim, va ser suspesa durant el Trienni Constitucional i restablerta de nou el 1824, fins que l'any 1835 quedà definitivament en desús. Estant el jove Brusi de viatge per Europa, la seva mare, Eulàlia Ferrer, vídua de Brusi, signà el 19 de setembre de 1831 un escrit davant de l'Audiència de Barcelona per oposar-se a la petició d'Antoni Bergnes de las Casas d'editar un diari científic amb el nom d'*El Vapor*, i encara l'any següent, el 1832, la Sala de l'Audiència de Barcelona reconeixia que gaudia «para la impresión de dicho Diario de privilegio exclusivo»²³ en rebutjar una petició de l'impressor Tomàs Gaspar d'editar un periòdic bisetmanal «para ilustrar las clases ínfimas del pueblo». Malgrat això, el 22 de març de 1833 aparegué *El Vapor*, «periódico mercantil, político y literario de Cataluña, publicado bajo los auspicios de S. E. el Capitán General, dedicado al Ministerio de Fomento General del Reino»,²⁴ que començà essent trisetmanal, passà a quadrisetmanal el mes de juny i finalment a diari el dia 1 de gener de 1835.

La reacció defensiva de la vídua Brusi i del seu gendre Pau Soler arran de l'autorització de diaris polítics denota una escassa confiança en el règim liberal que es tornà a assajar a Espanya durant la regència de Maria Cristina. El segon Brusi sembla que no sols s'adona que l'absolutisme ja no tornarà, sinó que, a més, el privilegi ja no convé al diari:

Este privilegio fué causa de la decadencia del diario. Durante su uso hasta el establecimiento del Régimen Constitucional fué una lucha continua para sostenerlo. En 1833 quedó abolido de hecho, pero el deseo de no comprometerlo según cual fuese el resultado de la guerra, hizo que el periódico quedase anunciado de avisos y oficios. Así encontré las cosas a mi llegada a Barcelona y comprendí que debíamos tomar otro rumbo.²⁵

De la lluita contínua per sostenir un privilegi en donava compte a l'escrit esmentat a l'Audiència la vídua Brusi, que relacionava, a més del fill d'Hussón, més persones i entitats que havien reclamat en diferents moments el privilegi: Juan Francisco Piferrer, Francisco Garriga, Pablo Vigil, la Real Academia de Buenas Letras, la Real Junta de la Casa de Caridad, Manuel Masriera, Matías Massanet i Narciso Oliva.

23. Joaquim ÀLVAREZ CALVO, «*Diario de Barcelona*...», p. 85.

24. Jaume GUILLAMET, *Història de la premsa, la ràdio i la televisió a Catalunya (1641-1994)*, Barcelona, La Campana, 1995, p. 32-37.

25. Manuscrit sense títol d'Antoni Brusi Ferrer, p. 29.

Si el primer Brusi havia obtingut el privilegi i havia fet créixer el diari a la seva empara, va correspondre al segon Brusi treure el diari de la profunda decadència en què havia caigut després de l'abolició definitiva d'aquella figura. Si Brusi Mirabent havia donat a la Imprenta Casa Brusi una posició preeminent a Barcelona col·laborant amb el científic Francesc Salvà i Campillo per establir el 1819 una foneria de tipus o introduint a Espanya, el 1820, la novetat de la litografia d'Alois Senefelder, Brusi Ferrer també donà proves, ben aviat, d'un gran dinamisme.

El *Diario de Barcelona* incorporà successivament els subscriptors d'uns altres diaris que deixaven de publicar-se, com *La Corona* (1843) i *El País* (1856). La incorporació del subtítol «De avisos y noticias» el 1838 és una reacció arran del projecte de creació d'un diari d'anuncis a càrrec dels impressors Sauri i Verdager. «Creo que para el buen éxito de los anuncios fué una innovación favorable»,²⁶ escriu Brusi. Només feia tres anys que Girardin i Dutacq havien incorporat la publicitat com a mitjà de finançament del preu als seus diaris *La Presse* i *Le Siècle* a París. Brusi no rebaixa el preu com ells, però hi veu una possibilitat segura de negoci. Anteriorment, a causa del privilegi, els anuncis de particulars s'havien de donar gratuïtament.

El segon Brusi edità unes altres publicacions i uns altres llibres, com les del capellà-filòsof Jaume Balmes, entre 1840 i 1845, renovà la impremta a partir de 1846, comprà la primera premsa de vapor el 1851 i creà una edició de tarda el 1853, any que fou molt actiu en la campanya per a la urbanització de l'Eixample. El 1856 fou soci fundador i durant deu anys president de la Sociedad Catalana General de Crédito; fou membre actiu de la Societat Econòmica d'Amics del País; publicà per primera vegada les cotitzacions de borsa arribades pel telègraf francès a Perpinyà el 1856; constituí, aquell mateix any, la societat Brusi, Llusch y Compañía per a la concessió de la instal·lació del telegràf Saragossa-Barcelona-França; participà en activitats a favor de la indústria catalana; etcètera. Després, per mitjà de l'amistat amb Ferdinand de Lesseps, antic cònsol de França a Barcelona, va ésser soci fundador i delegat a Barcelona de la Compañía Universal del Canal Marítimo de Suez. Tot això, sense deixar d'exercir la direcció del *Diario de Barcelona*, en què comptava amb l'estreta col·laboració de Mañé i Flaquer —entre 1856 i 1858 contractaren corresponents a Madrid i a París—, el qual no nomenarà director, vencent opinions contràries a designar per al càrrec una persona externa a la família, fins al mateix any 1865 que escriu aquesta memòria de la seva vida.

26. Manuscrit sense títol d'Antoni Brusi Ferrer, p. 29-30.

L'aparició d'*El Telégrafo*

«Sin vocación, sin gusto para el periodismo, la posición que encontré creada en mi casa, me ha mantenido en él. No vine a España en 1838 para dedicarme a la misma, pero tuve que emprender la ruda tarea de dar vida al *Diario* que no la tenía»,²⁷ insisteix Brusi Ferrer en un altre moment de la memòria, just en explicar l'acord de venda a Ferran Patxot per la quantitat de 65.000 duros, és a dir, 325.000 pessetes. Ho explica en aquests termes:

En 1858, disgustado de los atropellos del general D. Juan Zapatero y de su asesor el [en blanc, a la còpia del manuscrit] D. Joaquín [en blanc, ídem] cedí a los ofrecimientos de D. [en blanc a l'original] Patxot, que después fundó el *Telégrafo* y llegamos a formalizar el contrato, cediéndole por 65.000 [en blanc a la còpia del manuscrit, però suposo que són duros] la propiedad del *Diario*, imprenta y librería. Sólo faltaban las firmas y por mi parte hubiese cumplido lo ofrecido, si bien lo que más dolor me causaba era la suerte de los dependientes, pero me decidí sobre todo el dar a Pepita una existencia tranquila, pues con su bondad inagotable y cariño vivísimo sufría todos mis pesares. Patxot pretendió que yo pagase las deudas que tuviera la casa y él tocara los réditos, cosa opuesta al contrato, pues se fijaba que el adquiridor cobraría y pagaría lo que hubiese pendiente y creyendo indigna de mí semejante proposición la rechazé y se deshizo el contrato. [En blanc a la còpia del manuscrit] lo muy desventajoso que me habría sido Dios sabe lo que mi posición sería ahora, logrando en otro mundo más activo de vida política o al frente de alguna de las grandes empresas de Madrid, por mis grandes relaciones con París.²⁸

Aquell mateix any 1858, el dia 15 de novembre, es publicà per primera vegada el diari *El Telégrafo*, fundat per Ferran Patxot. Poc temps abans, Brusi havia fet cas a Mañé i havia seguit els diaris de Madrid en una puja del preu de subscripció de la seva publicació de 10 a 12 rals al mes. En paraules seves, «esto disgustó de pronto a una gran parte del público, causó bajas, pero ha sostenido el periódico en los enormes gastos que le ocasionan su redacción y confección esmerada».²⁹ Brusi creia que aquest augment hauria pogut deixar un benefici regular si no hagués volgut compensar els subscriptors amb la publicació d'un *Album de las Familias*.

El Telégrafo va aparèixer amb un format molt semblant al del *Diario*, bé que de factura més moderna, començant pel mateix nom, associat al gran avenç de les comunicacions d'aquella meitat de segle. Dos anys abans, el *Diario* havia estat el primer a Espanya d'utilitzar el telègraf per a donar al dia les cotitzacions de la borsa de París, però el nou diari oferia la subs-

27. Manuscrit sense títol d'Antoni Brusi Ferrer, p. 36.

28. *Ibidem*, p. 36-37.

29. *Ibidem*, p. 28.

cripció a un preu tres vegades inferior —4 rals al mes. Tenia com a articulista principal el mateix Joan Cortada, que vint anys abans, amb el pseudònim d'Aben Abulema, havia simbolitzat la renovació del *Diario* iniciada pel segon Brusi. A més, durant el 1859, tots dos diaris van rivalitzar amb les cròniques de la guerra d'Itàlia que Víctor Balaguer escriví per a *El Telégrafo* i el militar Joaquín Mola Martínez per al *Diario de Barcelona*, que foren els dos primers corresponents de guerra del periodisme català. Si hem de fer cas de Brusi, «en 1859, cuando la grande lucha con *El Telégrafo*, contribuyó al prestigio del *Diario* el viaje a Italia de D. Joaquín Mola y Martínez en mayo siguiente por cuenta de la redacción. A pesar de las pérdidas que me ocasionaba *El Telégrafo*, lo vencí aglomerando gastos y mejoras. [...] No bajé el precio, pues sin un buen presupuesto en tiempos normales no hay periódico decente posible».³⁰

Sis anys més tard, en escriure la memòria, Brusi reconeix que continua tenint 7.000 subscripcions, «donde se han estacionado hace tiempo, por el bajo precio del *Telégrafo* y por las crisis sucesivas que atraviesa el país», i que els beneficis de 3.000 a 4.000 duros l'any que havia aconseguit en els anys anteriors a la sortida del nou diari, rendibilitzant les grans inversions de 1846 a mitjan anys cinquanta, s'havien convertit, «entre aumento de gastos y disminución de beneficios», en un dèficit de 19.000 a 20.000 duros. A partir de 1865, els beneficis es tornaren a estabilitzar pels volts dels 10.000 duros per any.³¹

Aquestes dades tenen un gran interès perquè permeten una apreciació concreta sobre els aspectes econòmics del moment més destacat de la vida del *Diario de Barcelona* i de l'activitat empresarial del mateix Brusi, que ja comprenia més activitats, i posen en relleu un episodi inèdit de conseqüències imprevisibles que hauria pogut canviar de manera sensible l'orientació d'un diari que en aquella època ja tenia seixanta-sis anys d'existència, era conegut pel seu conservadorisme i ocupava una posició preeminent a la ciutat. Sense una anàlisi econòmica aprofundida, no es poden fer valoracions sobre el preu acordat per a la venda, però sí que es poden comparar els 65.000 duros a canvi dels quals Brusi s'hauria després tant del diari com de la impremta i la llibreria amb les xifres de beneficis esmentades —10.000 duros l'any en el millor dels casos— o amb els 1.500 duros pagats set anys abans per la premsa de vapor. La inintel·ligibilitat de les últimes línies de la narració deixa entendre que el preu de venda potser no era prou bo per a ell, però que el canvi d'activitat li convenia.

Del que escriu a la memòria es dedueix que Brusi Ferrer podia donar

30. Manuscrit sense títol d'Antoni Brusi Ferrer, p. 27-28.

31. *Ibidem*, p. 28.

per completada la seva etapa com a editor i que tenia ganes de dedicar-se a unes altres activitats —val la pena de repetir la citació— «en otro mundo más activo de vida política o al frente de alguna de las grandes empresas de Madrid, por mis grandes relaciones con París».

La reflexió de futur

Les últimes pàgines de la memòria manuscrita traspuen la tristesa que causa a Brusi Ferrer la mort de la seva dona, esdevinguda l'any anterior, i la incomprensió amb què la seva sogra i el seu fill reben la decisió de traspassar la direcció de la publicació a Joan Mañé i Flaquer, d'acord amb el qual havia decidit el 1854 la presa de posició política del diari en la línia d'Unión Liberal i en qui, de fet, ja havia delegat gran part de les tasques de direcció i redacció. És el 13 de juliol de 1865:

Al llegar a la tarde y comunicarselo a mi hijo mayor y a mi madre política, aquel lo ha desaprobado con su silencio y la ultima con sus palabras terminantes y funestos vaticinios. ¡Siempre sólo en el mundo! ¿Me he equivocado? Creo que no. De todos modos no atino con otra salida, en el estado delicado de mi salud. En tiempo de Zapatero hice la combinación de dejar de ser impresor y no figurar como tal en el *Diario* ni en parte alguna y la imprenta ha seguido del mismo modo. Si ahora tengo el éxito que expuse, tranquilizo mi conciencia, evito responsabilidades y disgustos de cosas en que no tengo parte y [en blanc a la còpia del manuscrit] votos de los partidos extremos. Propuse la solución a mi hijo como acto progresivo.

Confieso que he hecho un gran sacrificio de amor propio a mi conciencia, uno de los sacrificios que más me han costado en la vida. Después de 26 años cumplidos en dirigir el periódico y de haberlo elevado a la altura en que se encontraba (octubre 1838), la entrega del mando es casi una acusación de ultratumba.

En realidad si la máquina marchaba bien, es que la he montado con solidez.³²

Les anotacions següents semblen indicar que aquest desacord s'havia de mantenir viu en el nucli familiar. Brusi Ferrer recull la reflexió sobre el paper del seu fill en el diari:

¿Le conviene a mi hijo seguir en el *Diario*? ¿Qué modo más conveniente de conducta si lo conserva?

Es difícil precisar este punto a larga fecha, pero lo que ahora me parece más conveniente es que ponga un Director eficaz y que figure como tal ante el público y aún en el despacho diario. Con la continuación de la esta-

32. Manuscrit sense títol d'Antoni Brusi Ferrer, p. 38-39.

dística que tengo formada diaria, mensual, anual y el examen frecuente de los libros, podrá saber a punto fijo la marcha del periódico. Además, sin tomar la dirección aparente, debe mi hijo estar al corriente de la marcha política diaria de los sucesos y ver si corresponde a esta el periódico, que nunca debe abandonar la bandera de orden, libertad y religión, [en blanc a la còpia del manuscrit] llegado a [en blanc, ídem] y que constituye la base del partido liberal-católico de Europa.

Desearía que mi hijo cultivase la abogacía, que le dará una posición social aventajada, con amigos de la facultad y una influencia propia en el mundo.

Llevado así el periódico, podrá dejar mi hijo mayor el peso del mismo a José Antonio, cuando llegue a edad de poder dirigirlo ya sea por sí mismo o siguiendo el sentido que llevo indicado.³³

Dos anys més tard, el 29 de setembre de 1867, encara anota: «Retiro las indicaciones hechas sobre nombramiento de Director del *Diario* y dejo en plena libertad a mis albaceas y heredero.»³⁴

El segon Brusi té en aquest moment cinquanta-tres anys i encara n'ha de viure onze més. El seu fill, que ja treballava en l'administració del diari, i el poderós i fidel Mañé van protagonitzar el 7 de març de 1874 una curiosa pàgina de la història del *Diario de Barcelona*: havent estat suspesa la publicació per l'autoritat militar, van editar-ne durant vuit dies un exemplar únic per estalviar-li el disgust ja que estava malalt, tot i que li van explicar la veritat un cop recuperat.³⁵ Un any més tard, el *Diario de Barcelona* va ésser el primer a Espanya d'utilitzar els coloms missatgers de l'Agència Fabra —ja feia algun temps que l'Agència Reuter els havia incorporat als seus serveis de transmissions— i va poder anunciar a l'edició de tarda del 9 de gener de 1875 l'arribada al port de Barcelona del nou rei Alfons XII. Els coloms foren enviats a les 6.35 del matí des d'una de les naus del comboi reial. El 7 de juliol del mateix any 1875, el rei atorgà a Antoni Brusi Ferrer el títol de marquès de Casa Brusi en agraïment pels seus serveis a la causa monàrquica.³⁶

Totes les preocupacions que Brusi Ferrer anota a la memòria manuscrita de 1865 sobre els seus successors deixen de tenir importància per la dissort que afligeix la família. El segon marquès de Casa Brusi, Antoni Maria Brusi Mataró, perd molt jove la seva muller i ell mateix mor sobtadament a causa d'una grip reumàtica, el 1887, a quaranta-un anys. El di-

33. Manuscrit sense títol d'Antoni Brusi Ferrer, p. 37-38.

34. Ibídem, p. 39.

35. J. MAÑÉ Y FLAQUER, «El *Diario de Barcelona*...», 29 gener 1893; Joaquín ÁLVAREZ CALVO, «*Diario de Barcelona*...», p. 93-94

36. Álvarez Calvo ho relaciona també amb l'esforç informatiu i la primícia periodística d'un any abans («*Diario de Barcelona*...», p. 94).

rector Joan Mañé i Flaquer sobreviu fins i tot a la minoria d'edat de la jove Maria Josefa Brusi Garcia i és director del diari fins al 1901, en què mor a setanta-vuit anys.

Ni els directors següents estaran a la mateixa alçada ni els besnéts podran mantenir la propietat del diari. A començament de segle, uns altres diaris de la ciutat i sobretot *La Vanguardia*, creada el 1881, el superen en difusió i influència. Quan el 1923 es constitueix Editorial Barcelonesa, amb Damià Mateu com a accionista principal, s'acaba l'època Brusi, cent quinze anys després que Antoni Brusi Mirabent obtingués el privilegi reial. Durant mig segle just, entre 1828 i 1878, en fou titular el seu fill Antoni Brusi Ferrer, veritable forjador de l'època més brillant del *Diario de Barcelona*, per sempre ja conegut també com el *Brusi*.